

מצוות עשה שהזמן גרמן - חלק א

1. הלכות עבודת כוכבים פרק יב הלכה ג

כל מצות לא תעשה שבתורה אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל יטמא כהן למתים, וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה נשים פטורות חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בלילי הפסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמחה שהנשים חייבות.

ומצות עשה שהזמן גרמא הם מצות שאדם חייב לעשותם בזמן מוגבל, וכשלא יהיה זה הזמן נתבטל חיובם, כמו הסוכה, והלולב, שופר, תפילין, וציצית שהם מחוייבין ביום ולא בלילה, וכל מה שדומה לזה.

תוספות ר"ד מסכת קידושין דף כט עמוד א

...היכי אמרינן דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות הני מילי מצוה דתליא בגופה והיא אינה מצווה אלא לזמן ידוע ולא בכל זמן אבל מצוה דלא תליא בגופה כגון למול את בנה אע"ג דמילת הבן יש לה זמן נהי דקבוע הזמן לבן הנימואל אבל האב שציוהו הבורא להתעסק במילת בנו העסק ההוא אין לו זמן שבין ביום ובין בלילה יטרח ויכין צרכי מילת בנו והלכך אי לאו אותו הוה מחייבין גם האשה ואין זמן הקבוע לכן פוטרה דהוה אמינא היא תתעסק בין ביום בין בלילה עד שתמול את בנה בזמנו אבל הציצית היא מצוה שתלויה על גופו של אדם ואי הוה מחייבין האשה היתה מצותה תלויה בזמן הלכך פטורה:

2. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת קידושין פרק א

ומצות עשה שהזמן גרמא היא שחובת עשייתה בזמן מסויים, ושלא באותו הזמן אין חיובה חל כגון הסוכה והלולב והשופר והתפילין והציצית לפי שחובתן ביום ולא בלילה, וכל כיוצא באלו. ומצות עשה שלא הזמן גרמא הן המצוות שחובתן חלה בכל הזמנים כגון המזוזה והמעקה והצדקה, וכבר ידעת שכלל הוא אצלינו אין למדים מן הכללות, ואמרו כל רוצה לומר על הרוב, אבל מצות עשה שהנשים חייבות ומה שאינן חייבות בכל הקפן אין להן כלל אלא נמסרים על פה והם דברים מקובלים, הלא ידעת שאכילת מצה ליל פסח, ושמחה במועדים, והקהל, ותפלה, ומקרא מגלה, ונר חנוכה, ונר שבת, וקדוש היום, כל אלו מצוות עשה שהזמן גרמא וכל אחת מהן חיובה לנשים כחיובה לאנשים. וכך גם מצות פריה ורביה, ותלמוד תורה, ופדיון הבן, ומלחמת עמלק, כל אחת מהן מצוות עשה שלא הזמן גרמא ואין הנשים חייבות בהן, אלא כולן קבלה כמו שביארנו. אבל הכלל שהזכיר במצות לא תעשה הוא נכון אמר ה' איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם ואמרו השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. חוץ משלש אלו, אמר ה' יתעלה לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך, כל מי שיש לו זקן ואפשר להזהירו על גלוחו הוא שאסור לו לגלח את כל הראש, והוא אמרם הני נשי הואיל וליתנהי בהשחתה ליתנהי בהקפה. ואמר אמור אל הכהנים בני אהרן לנפש לא יטמא, בני אהרן ולא בנות אהרן.

3. יג' מידות שהתורה נדרשת בהם

(א) מקל וחומר (ב) ומגזרה שווה (ג) מבניין אב מכתוב אחד ומבניין אב משני כתובים

יחס הכלל והפרט

(ד) מכלל ופרט (ה) ומפרט וכלל (ו) כלל ופרט וכלל - אי אתה דן אלא כעין הפרט (ז) מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל

יחס הכלל והיוצא מן הכלל

(ח) כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד - לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. (ט) כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחר שהוא כעניינו - יצא להקל ולא להחמיר. (י) כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחר שלא כעניינו - יצא להקל ולהחמיר.

(יא) כל דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש - אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש.

הסבר עניין על פי מקור אחר

(יב) דבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסופו
(יג) וכן שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם.

4. משנה מסכת בבא מציעא פרק ב

[א] אלו מציאות שלו ואלו חייב להכריז אלו מציאות שלו מצא פירות מפוזרין מעות מפוזרות כריכות ברשות הרבים ועגולי דבילה ככרות של נחתום מחרוזות של דגים וחתוכות של בשר וגיזי צמר הבאות ממדינתן ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן הרי אלו שלו דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כל שיש בו שינוי חייב להכריז כיצד מצא עגול ובתוכו חרס ככר ובתוכו מעות רבי שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אין חייב להכריז:
[ב] ואלו חייב להכריז מצא פירות בכלי או כלי כמות שהוא מעות בכיס או כיס כמות שהוא צבורי פירות צבורי מעות שלשה מטבעות זה על גב זה כריכות ברשות היחיד וככרות של בעל הבית וגיזי צמר הלקוחות מבית האומן כדי יין וכדי שמן הרי אלו חייב להכריז:
[ג] מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן מצא כלי באשפה אם מכוסה לא יגע בו אם מגולה נוטל ומכריז מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו מצא בכותל חדש מחציו ולחופן שלו מחציו ולפנים של בעל הבית אם היה משכירו לאחרים אפילו בתוך הבית הרי אלו שלו:
[ד] מצא בחנות הרי אלו שלו בין התיבה ולחנוני של חנוני לפני שולחני הרי אלו שלו בין הכסא ולשולחני הרי אלו לשולחני הלוקח פירות מחברו או ששלח לו חברו פירות ומצא בהן מעות הרי אלו שלו אם היו צוררין נוטל ומכריז:
[ה] אף השמלה היתה בכלל כל אלה למה יצאת להקיש אליה לומר לך מה שמלה מיוחדת שיש בה סימני' ויש לה תובעים אף כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעים חייב להכריז:

5. משנה מסכת מועד קטן פרק א

[א] משקין בית השלחין במועד ובשביעית בין ממעיין שיצא בתחלה בין ממעיין שלא יצא בתחלה אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון ואין עושין עוגיות לגפנים:
[ב] רבי אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית וחכמים אומרים עושין את האמה בתחלה בשביעית ומתקנין את המקולקות במועד ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צורכי הרבים ומציינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים:
[ג] רבי אליעזר בן יעקב אומר מושכים את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד וחכמים מתירין בזה ובה:
[ד] צדין את האישות ואת העכברים משדה האילן ומשדה הלבן שלא כדרכו במועד ובשביעית וחכמים אומרים משדה האילן כדרכו ומשדה הלבן שלא כדרכו ומקרין את הפירצה במועד ובשביעית בונה כדרכו:

6. רמב"ם הלכות יום טוב פרק ז

הלכה א - חולו של מועד אף על פי שלא נאמר בו שבתון הואיל ונקרא +ויקרא כג, ל"ז+ א מקרא קדש והרי הוא זמן חגיגה במקדש אסור בעשיית מלאכה כדי שלא יהיה כשאר ימי החול שאין בהן קדושה כלל, והעושה בו מלאכה האסורה מכין אותו מכת מרדות מפני שאיסורו ב מדברי סופרים, ולא כל מלאכת עבודה אסורה בו כיום טוב שסוף הענין בדברים שנאסרו בו כדי שלא יהיה כיום חול לכל דבר, לפיכך יש מלאכות אסורות בו ויש מלאכות מותרות בו.
הלכה ב - ואלו הן: כל מלאכה שאם לא יעשה אותה במועד יהיה שם הפסד הרבה עושין אותה, ובלבד שלא יהיה בה טורח הרבה, כיצד משקין בית השלהין במועד אבל לא בית המשקה, שאם לא ישקה בית השלהין והיא הארץ הצמאה יפסדו כל האילנות שבה, וכשהוא משקה אותה לא ידלה וישקה מן הבריכה או ממי הגשמים מפני שהוא טורח גדול, אבל משקה הוא מן המעיין בין שהיה בין שיצא כתחלה ממשכו ומשקה בו וכן כל כיוצא בזה.